

УДК 574:631.1

Маслош О.В.*кандидат хімічних наук,
доцент кафедри економіки і підприємництва
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля***Карачевцева М.С.***магістрант
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля*

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ОСНОВНИХ ФОНДІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена специфіці розвитку основних фондів українських підприємств на сучасному етапі ринкової трансформації економіки. Україна відстає від розвинутих країн на цілу технологічну епоху через те, що держава не приділяє достатньої уваги розвитку науково-технологічного прогресу та не зосереджується на новітніх технологіях виробничого призначення. В контексті Концепції сталого розвитку обґрунтовано, що головними напрямками подальшого розвитку основних фондів повинні стати питання науково-технічного прогресу та оптимальних джерел їх фінансування. Розвиток науково-технічного прогресу, створення інвестиційного клімату та залучення іноземних інвесторів дадуть змогу Україні оновити основні фонди та конкурувати з різними компаніями на світових ринках.

Ключові слова: основні фонди, розвиток, джерела фінансування.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена специфике развития основных фондов украинских предприятий на современном этапе рыночной трансформации экономики. Украина отстает от развитых стран на целую технологическую эпоху из-за того, что государство не уделяет достаточного внимания развитию научно-технического прогресса и не сосредотачивается на новейших технологиях производственного назначения. В контексте Концепции устойчивого развития обосновано, что главными направлениями дальнейшего развития основных фондов должны стать вопросы научно-технического прогресса и оптимальных источников их финансирования. Развитие научно-технического прогресса, создание инвестиционного климата и привлечение иностранных инвесторов позволят Украине обновить основные фонды и конкурировать с различными компаниями на мировых рынках.

Ключевые слова: основные фонды, развитие, источники финансирования.

ANNOTATION

The article is devoted to the specifics of the development of fixed assets of Ukrainian enterprises at the present stage of market transformation of the economy. Ukraine lags behind developed countries for a whole technological era due to the fact that the state does not pay enough attention to the development of scientific and technological progress, but does not focus on the latest production technologies. In the context of the Sustainable Development Concept, it is substantiated that the main directions for the further development of fixed assets should be the issues of scientific and technical progress and the optimal sources of their financing. The development of scientific and technological progress, the creation of an investment climate, and the attraction of foreign investors will allow Ukraine to renew fixed assets and compete with various companies on the world market

Key words: fixed assets, development, sources of financing.

Постановка проблеми. Сьогодні економічна система України перебуває в складному стані, який зумовлений перш за все процесами рин-

кової трансформації економіки. На складність економічних процесів істотним чином впливають також процеси глобалізації. Українські підприємства за показниками конкурентоспроможності засобів виробництва та продукції поступаються компаніям розвинутих країн, що негативно впливає перш за все на характер та терміни ринкових трансакцій. Нові виклики, що з'являються перед українськими підприємствами, вимагають втілення в життя України Концепції сталого розвитку. Головні інструменти реалізації Концепції сталого розвитку на підприємствах полягають у стимулюванні екологічно безпечного виробництва. Це потребує не тільки широкого проведення технічної реструктуризації підприємств, але й пошуку ресурсів для фінансування заходів з поліпшення екологічних аспектів організації економічної діяльності підприємств, оновлення засобів виробництва та продукції за параметрами екологічної безпеки. Це зумовлює актуальність наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В економічній літературі дослідження теоретичних та практичних питань з основних фондів здійснювали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як І.М. Бойчик, С.Ю. Вігуржинська, О.О. Гетьман, О.С. Іванілов, В.В. Горлачук. Вперше поняття основних фондів запропоновано А. Смітом, який вважав, що основні фонди – це капітал, спрямований на поліпшення землі, купівлю машин та устаткування, інструментів, які приносять дохід, залишаючись в одній і тій же натурально-речовій формі у одного власника [1, с. 570]. А. Маршалл вважав, що основні фонди – це сукупність речей, без яких процес виробництва є неможливим [2, с. 234]. Теоритичні основи використання основних фондів підприємства були викладені в наукових працях таких класиків економічної науки, як Дж.Б. Кларк, К. Маркс, К. Менгер, Д. Рікардо, А. Сміт, М.І. Туган-Барановський.

Значну увагу стану та характеристиці розвитку основних фондів приділяють сучасні українські економісти-вчені, такі як С.М. Грибкова [3], В.В. Бала [4], Н.В. Шем'якіна [5], І.Ю. Єпіфанова [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак складність ринкової

трансформації економіки, а також необхідність втілення в життя Концепції сталого розвитку в Україні диктує необхідність подальшого аналізу стану та використання основних фондів.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є розгляд специфіки розвитку основних фондів на сучасному етапі ринкової трансформації економіки України в контексті Концепції сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція сталого розвитку орієнтує країни, підприємства, бізнес-структури, громадян на питання врахування екологічних факторів в соціальному та економічному розвитку. Сьогодні є очевидним, який вплив має екологічна складова на розвиток усіх компонентів соціуму. Саме завдяки цьому було створено Концепцію сталого розвитку, реалізація якої повинна привести до «екологізації» мислення й перегляду всіх напрямів соціально-економічного розвитку.

Незважаючи на те, що Концепція сталого розвитку прийнята на світовому рівні, в соціально-економічних дослідженнях тривають дискусії щодо того, що ж таке сталий розвиток.

Сталий розвиток підприємства й суспільства розглядається в багатьох наукових працях таких вчених, як О.М. Алімов, Б.М. Андрушків, В.П. Антонюк, О.А. Бурбело, М.В. Вишиванюк, В.В. Вітлінський, Д.В. Зеркалов, Т.В. Калінеску, Л.В. Кривенко, В.В. Кузьменко, Л.Г. Ліпич, В.В. Микитенко, О.В. Яценко. Провідний фахівець у галузі сталого розвитку Л.Г. Мельник трактує сталий розвиток як впорядкування технічних, наукових, екологічних, економічних та соціальних ресурсів таким чином, що результуюча система здатна підтримуватися в стані рівноваги в часі та просторі [7, с. 477]. З.М. Бурик визначала сталий розвиток як підхід до розвитку регіонів, який функціонує для збалансування різних конкурентних потреб, а саме екологічних, соціальних та економічних, з якими стикається суспільство [8]. Сталий розвиток, згідно з твердженням М.В. Багрова, – це гармонізація трьох структурних підсистем цивілізаційного світу, а саме соціуму, економіки та навколишнього середовища [9, с. 256]. Водночас В.Б. Буркинський, В.М. Степанов, С.К. Харічков вважають, що сталий розвиток – це здатність системи витримувати зміни, спричинені зовнішніми та внутрішніми впливами в економічних та екологічних підсистемах, а також здатність збереження визначеної динамічної рівноваги [10, с. 575].

Кожна точка зору має сенс, але все ж таки головною позицією, на наш погляд, є думка експертів Всесвітнього банку, які визначили сталий розвиток як процес управління сукупністю активів, спрямованих на збереження та розширення наявних можливостей людей [11, с. 82–90].

На нашу думку, під сталим розвитком слід розуміти такий розвиток, який спрямований

на збереження гармонії соціальної, економічної та екологічної складових за забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства в умовах обмеженості ресурсів.

Головними цілями сталого розвитку економіки є [12]:

- введення екологічної стратегії розвитку підприємств;
- підвищення рівня добробуту населення за рахунок створення умов для життя в якісному природному середовищі;
- формування системи раціонального використання природних ресурсів;
- забезпечення інтелектуального потенціалу країни;
- формування стійкої економіки, що орієнтується на соціальну складову, забезпечує можливість, мотивацію та гарантії праці громадян;
- створення екологічно-економічного мислення.

Досягнення цілей сталого розвитку потребує змін перш за все характеристик та технологічних складових основних фондів. Одним з методів досягнення цілей сталого розвитку є розвиток основних фондів за параметрами екологічного виробництва.

Функціонування й розвиток будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності залежать від наявності, стану та якості основних засобів, оскільки від них залежать виробництво необхідної суспільству продукції, підвищення віддачі створеного виробничого потенціалу та повніше задоволення потреб населення. Однією з властивостей основних фондів підприємства є їх поступове зношення, яке безпосередньо впливає на продуктивність діяльності. Зношення та устарівання основних фондів підприємства вимагають не просто заміни їх на технологічно нові, але й їх якісного поліпшення, що стає можливим за інтенсивного розширеного відтворення.

За період ринкової трансформації економіки оновленню основних фондів як держава, так і підприємство не приділяли необхідної уваги. Нині ступінь зносу основних виробничих фондів за різними галузями економіки складає від 36% до 76% (табл. 1) [13].

Як впливає з даних табл. 1, найбільш критичний рівень зносу основних фондів має промисловість України (переробна промисловість та електроенергетика, знос яких складає 76,4% та 62,1% відповідно).

Завдання оновлення основних фондів є найактульнішою проблемою майже всіх підприємств України. Однак для того, щоби забезпечити придбання більш продуктивних основних фондів або проведення технічної реструктуризації підприємств, потрібні великі кошти. Фінансування може бути забезпечене як власними коштами підприємства, так і залученими, зокрема коштами державних та іноземних інвесторів, операцій на відкритому ринку.

На рис. 1 наведено структуру капітальних інвестицій за джерелами інвестування за 2017 рік.

Найбільше фінансування власними коштами (69,14%) свідчить про зусилля підприємств задля підтримки основних фондів, але в абсолютному показнику цього явно не достатньо. Результатом є знос по деяких галузях промисловості, що перевищує 76%.

При цьому має місце не тільки проблема фізичного зносу, але й невідповідність фондів науково-технічному прогресу.

У структурі технологічного обладнання, яке використовується на підприємствах України, близько половини має строк експлуатації більше 20 років та не модернізувалось понад 15 років [14, с. 320]. Технологічний розрив України з іншими промислово розвиненими країнами стає все більшим, що зумовлює зниження рівня конкурентоспроможності продукції на світовому ринку.

Головним фактором технологічного прорива розвинутих країн стало вдосконалення процесу виробництва та застосування новітніх технологій, що спричинило покращення технологічних параметрів усіх галузей виробництва. При цьому майже всі передові технології є екологічно орієнтованими. Наприклад, у Канаді широко застосовуються сучасні технології в галузі енергетики, налагоджено виробництво та використання нових видів сонячних батарей, які здатні генерувати енергію як за яскравого сонця, так і в похмурий день, поширено новітню систему зберігання енергії на основі стисненого повітря, яка більш дешева та не використовує проривний газ, як це роблять інші системи. В будівництві європейські країни використовують OSB, тобто плити, які є міцним, довгостроковим, а головне, екологічним матеріалом. Великої популярності набувають споруди, побудовані з використанням сіп-технології, які в декілька

Рис. 1. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування за 2017 рік
Джерело: складено авторами за даними джерела [13]

Таблиця 1

Рівень зносу основних фондів галузей народного господарства України на 1 січня 2017 року

Галузь	Ступінь зносу, %
1. Галузі виробництва:	
1.1 Сільське та рибне господарство	37,3
1.2 Сільське господарство, мисливство	36,9
1.3 Лісове господарство та лісозаготівлі	50,2
1.4 Рибне господарство	59,6
1.5 Будівництво	36,0
1.6 Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	39,3
1.7 Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	50,6
2. Промисловість	69,4
2.1 Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	54,6
2.2 Переробна промисловість	76,4
2.3 Електроенергетика	62,1

Джерело: складено на підставі даних Державної статистики України [13]

разів тепліші, мають високі тепло- та енергозберігаючі характеристики, тому витрати на опалення в таких будинках становлять у 2–5 разів менше, ніж у традиційних спорудах [15].

У Сполучених Штатах Америки досягнення високого рівня механізації рослинництва, тваринництва та інших галузей сільського господарства пов'язане з розвитком сільськогосподарських машин та техніки, завдяки чому Америка має високоякісний екологічний кінцевий продукт, що має попит на зовнішніх ринках. Водночас у В'єтнамі почали використовувати новітні технології у сфері вирощування рису (The System of Rice Intensification), що використовують менше насіння, води та мінеральних добрив. Також впроваджується технологія сухого прямого посіву (Dry Direct Seeding Technology), яка допомагає фермерам ефективно боротися з бур'яном [16].

В Японії та Китаї великої популярності набуває впровадження робототехніки у виробництво. Витрати на купівлю робототехніки та її обслуговування суттєво менші, ніж заробітня плата працівників виробництва. Завдяки впровадженню передових технологій продукція цих країн має світову обізнаність на ринку, високу якість продукту, ефективне використання матеріальної бази.

Отже, можна зробити висновок, що Україна відстає від розвинутих країн на цілу технологічну епоху через те, що держава не приділяє достатньої уваги розвитку науково-технічного прогресу та не зосереджує увагу на новітніх технологіях виробничого призначення. Специфікою розвитку основних фондів України має бути зменшення технологічного розриву з іншими країнами, на що слід спрямувати зусилля для вирішення таких завдань:

1) розвиток науково-технічного прогресу як складової державної політики;

2) формування розвинутого ринку цінних паперів, що забезпечить ринкову ціну на капітал по облігаціям та дасть змогу великим корпораціям стати локомотивами національної економіки;

3) створення інвестиційного клімату та залучення іноземних інвесторів для розвитку новітніх технологій та підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному рівні;

4) створення державними органами обов'язкових стандартів стосовно термінів експлуатації основних фондів та впровадження їх на виробництві.

Висновки. В результаті проведеного аналізу стану та встановлення тенденцій відтворення основних фондів можна зробити висновок про великий технологічний розрив України з промислово розвиненими країнами. Невідповідність фондів науково-технічному прогресу та недостатність капітальних інвестицій, спрямованих у промисловий сектор, який має значний фізичний та моральний знос, зробили українську продукцію неконкурентною на сві-

тових ринках. Ефективне відтворення основних фондів на підприємствах вважається однією з головних конкурентних переваг у жорсткій боротьбі за споживача. Розвиток науково-технічного прогресу, створення інвестиційного клімату та залучення іноземних інвесторів дадуть змогу Україні оновити основні фонди та конкурувати з різними компаніями на світових ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / пер. с англ. Е.М. Майборода; отв. ред. Л.И. Абалкин. Москва: Наука, 1993. 570 с.
- Маршалл А. Принципы политической экономии. Москва, 1984. 234 с.
- Грибкова С.М., Цинько І.О. Аналіз стану основних засобів промислових підприємств України. Вісник економічної науки України. 2016. № 2 (31). С. 48–52.
- Бала В.В., Харитон І.В. Основи планування розвитку промислових підприємств. Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства. 2014. № 6. С. 68–72.
- Шем'якіна Н.В. Амортизація основних засобів: проблеми та методи вирішення: монографія. Донецьк: Інститут економіки промисловості, 2009. 98 с.
- Спіфанова І.Ю., Базалицька А.В. Аналіз відтворення і використання основних засобів підприємств Вінниччини. Економічний простір. 2012. № 58. С. 172–177.
- Мельник Л.Г. Триалектические основы управления развитием экономических систем: монография. Сумы: Университетская книга, 2015. 477 с.
- Бурик З.М. Формування концепції сталого розвитку регіонів. Теорія та практика державного управління та місцевого самоврядування. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_1_22.
- Багров Н.В. Региональная политика устойчивого развития. Киев: Лыбидь, 2002. 256 с.
- Буркинський В.Б., Степанов В.Н., Харичков С.К. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития. Одесса: Феникс, 2005. 575 с.
- Корнійчук Л.О. Економічне зростання і сталий розвиток. Економіка України. 2008. № 3. С. 84–91; № 4. С. 82–90.
- Декларация Конференции Организации Объединенных Наций по проблемам окружающей человека среды // Декларации. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml.
- Статистична інформація // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Тарасова Н.В., Клименко Л.П., Емельянов В.П. та ін. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи: монографія. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. 320 с.
- Застосування плит OSB в будівництві // Еколіс. URL: <http://ekoles.com.ua/ua/articles/37.html>.
- AgriTech в Азії: як інновації змінюють сільське господарство // Agravery. URL: <https://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=agritech-v-azii-ak-innovacii-zminuut-silskogospodarstvo>.

REFERENCES:

- Smyt A. (1993), "Yssledovanye o pryrode y prychnah bogatstva narodov" / A. Smyt; per. s angl. E.M. Majboroda; отв. red. L.Y. Abalkyn. – M.: Nauka, p. 570.

2. Marshall A. (1984), "Principy polytycheskoj ekonomy" // A. Marshall. – M., p. 234.
3. Hrybkova S.M. (2016), "Analiz stanu osnovnykh zasobiv promyslovykh pidpriemstv Ukrainy" / S.M. Hrybkova, I.O. Tsynko // Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, pp. 48–52.
4. Bala V.V. (2014), "Osnovy planuvannia rozvytku promyslovykh pidpriemstv" / V.V. Bala, I.V. Kharyton // Aktualni problemy zhyttiediialnosti suspilstva, pp. 68–72.
5. Shemiakina N.V. (2009), "Amortyzatsiia osnovnykh zasobiv: problemy ta metody vyrishennia: monohrafiia" / N.V. Shemiakina. – Donetsk: Instytut ekonomiky promyslovosti, p. 98.
6. Yepifanova I.Yu. (2012), "Analiz vidtvorennia i vykorystannia osnovnykh zasobiv pidpriemstv Vinnychchyny" / I.Yu. Yepifanova, A.V. Bazalytska // Ekonomichniy prostir, pp. 172–177.
7. Melnyk L.G. (2015), "Tryalektycheskye osnovy upravleniya razvytyem ekonomycheskykh system: monografija" / L.G. Melnyk. – Sumy: Unyversytetskaia knyga, p. 477.
8. Buryk Z.M. (2014), Formuvannia kontseptsii staloho rozvytku rehioniv [Elektronnyi resurs] / Z.M. Buryk // Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia ta mistsevoho samovriaduvannia, vol. 1. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_1_22.
9. Bagrov N.V. (2002), "Regyonalnaja polytyka ustojchivogo razvytyja" / N.V. Bagrov. – K.: Lyybyd, p. 256.
10. Burkynskij V.B. (2005), "Ekonomyko-ekologicheskye osnovy regyonalnogo pryrodopolzovanyja y razvytyja" / V.B. Burkynskij, V.N. Stepanov, S.K. Harychkov. – Odessa: Fenyks, p. 575.
11. Kornichuk L.O. (2008), "Ekonomichne zrostannia i stalyy rozvytok" / L. Kornichuk // Ekonomika Ukrainy, vol. 3, pp. 84–91; vol. 4, pp. 82–90.
12. Deklaracyy // Deklaracyja Konferencyy Organizacyy Obedynennykh Nacyj po problemam okruzhajushhej cheloveka sredy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml1.
13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy // Statystychna informatsiia. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Tarasova N.V., Klymenko L.P., Yemel'janov V.P. ta in. Promyslovist' Ukrainy: tendentsiji, problemy, perspektivy: monografija. Mykolaiv: ChDU im Petra Mogily, 2011. 320 s.
15. Zastosuvannia plyt OSB v budivnytstvi // Ecolis. URL: <http://ekoles.com.ua/ua/articles/37.html>.
16. AgriTech v Aziji: yak innovatsiji zmin'ujut' sil's'ke gospodarstvo // Agravery. URL: <https://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=agritech-v-azii-ak-innovacii-zminuut-silske-gospodarstvo>.

Maslosh O.V.

*Candidate of Chemical Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economics and Entrepreneurship,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

Karachevtseva M.S.

*Graduate Student,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

SPECIFICS OF THE DEVELOPMENT OF FIXED ASSETS UNDER CONDITIONS OF THE ECONOMICS OF SUSTAINABILITY

Today the economic system of Ukraine is in a difficult situation, which is primarily determined by the processes of market transformation of the economy. Ukrainian enterprises by indices of competitiveness of production means and products are inferior to companies in developed countries, which adversely affects, first of all, the nature, timing of market transactions. New challenges facing Ukrainian enterprises require the implementation of the Concept of Sustainable Development in Ukraine. The concept of sustainable development focuses countries, enterprises, business structures, citizens on the issue of taking into account environmental factors in social and economic development. Today the impact that an ecological component has on the development of all, without exception, components of society is evident. It is due to this that the Concept of Sustainable Development was created, the implementation of which should lead to "ecologization" of thinking and revision of all directions of socio-economic development. Achieving sustainable development goals requires changes primarily in the characteristics and technological components of fixed assets. Functioning and development of any economic entity depend on the availability, condition, and quality of fixed assets since the production of products necessary for society, the increase of the return of the created production potential, and more complete satisfaction of public demand depend on them. One of the negative features of the enterprise's fixed assets is their gradual depreciation, which directly affects the performance. The depreciation of fixed assets of an enterprise requires not just their replacement with technologically new ones but also their qualitative improvement, which becomes possible in terms of intensive extended reproduction. The task of updating fixed assets is the most urgent problem of almost all Ukrainian enterprises. But in order to secure the acquisition of more productive fixed assets or conduct of a technical restructuring of enterprises, large amounts of money are needed. The development of scientific-and-technological advance, the creation of an investment climate, and the attraction of foreign investors will allow Ukraine to renew its fixed assets and compete with various companies in the world markets.